

OPINII ȘI DEZBATERI

CONTRIBUȚIA LUI ONISIFOR GHIBU LA ORGANIZAREA ȘI DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI DIN TRANSILVANIA

Vasile Liviu Preda

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Facultatea de Psihologie și Științele Educației

Abstract. *THE ONISIFOR GHIBU'S CONTRIBUTION FOR THE ORGANIZATION AND DEVELOPMENT OF THE EDUCATION IN TRANSYLVANIA. The present study is an analysis of the professor Onisifor Ghibu's activity in the ASTRA institution and of his contribution to the development of teaching in Romanian language for the Romanians in Transylvania between 1910 and 1927. The arguments brought forth by the great professor and patriot are sociological, psychological and pedagogical in nature. Many of these had a profound influence on the development of education in the Romanian language, on all levels, from the primary-school to the university one.*

Keywords: *activity in the ASTRA, teaching in Romanian language, development of education.*

În activitatea tumultuoasă, bogată și plină de roade, desfășurată de intelectualii transilvăneni în cadrul ASTREI pentru progresul cultural, științific și economic al locuitorilor acestui pământ românesc, la loc de cinste se înscrie și numele pedagogului-militant ONISIFOR GHIBU. Prin formația sa intelectuală, prin profilul moral și prin firea înflăcărată de luptător neînfricat pentru realizarea idealurilor naționale ale tuturor românilor și, îndeosebi, ale populației din Transilvania, era firesc ca Onisifor Ghibu să se înroleze activ în rândurile marilor patrioți-intelectuali care au slujit cu pasiune și cu credință idealurile și obiectivele majore ale Astrei.

Onisifor Ghibu vedea în ASTRA „un focar de educație națională”, „o cetate a solidarității naționale, întemeiată pe cultura națională” (Ghibu, 1939, p. 6). El arăta că ASTRA este o „asociațiune cu ajutorul căreia poporul român își va cultiva pe bazele sale genuine și prin sine însuși caracterul său și aptitudinile sale, croindu-și o soartă mai bună” (Ghibu, 1939, p. 7). Tocmai în aceste direcții, luminate de interiorizarea și trăirea intensă a ideilor de mai sus, și-a conceput O. Ghibu întreaga

activitate desfășurată sub auspiciile ASTREI în domeniul învățământului din Transilvania, pentru reclădirea și organizarea acestuia în consens cu imperioasele cerințe istorico-sociale ale epocii respective și ale vremurilor viitoare, pe care încă înainte de Marea Unire de la 1918 le dorea și le întrezărea mai bune pentru toți românii. În acest sens, el a conceput și a aplicat în practica școlară principiile și ideile unei „pedagogii naționale” și a militat dincolo de zidurile școlii pentru afirmarea acestora.

Activitatea prestigioasă a lui O. Ghibu ca organizator al învățământului din Transilvania ca și teoretician al „pedagogiei naționale” se înscrie ca o remarcabilă contribuție la dezvoltarea sistemului de învățământ în limba română și a teoriei pedagogice axate pe două principii fundamentale: caracterul național și caracterul practic-aplicativ al procesului instructiv-educativ.

În cele ce urmează analizăm cele patru perioade istorice mai importante în care pedagogul-militant Onisifor Ghibu și-a concretizat în chip plener știința și arta unui adevărat „manager” în problemele învățământului din Transilvania. Pedagogul militant a exercitat o influență determinantă asupra orientării, planificării și organizării instrucției și educației pe linie națională, având o contribuție majoră la organizarea învățământului în limba română din Transilvania, la optimizarea obiectivelor și conținutului procesului instructiv-educativ de diferite niveluri.

1. Perioada 1910-1914. Ca inspector al învățământului primar din arhidieceza ortodoxă a Transilvaniei, precum și în calitate de „referent” al secției școlare a ASTREI (din 15 iulie 1912), O. Ghibu s-a opus prin măsuri și acțiuni energice și eficiente legii Appony, lege brutală, prin care se încerca deznaționalizarea românilor transilvăneni, subliniind necesitatea organizării învățământului în limba română. De fapt, încă din anul 1907, ca tânăr redactor la gazeta „Lupta”, care apărea la Budapesta, studentul O. Ghibu a criticat vehement, chiar din primul număr al ziarului, legea care avea să poarte numele inițiatorului ei – contele Appony. Ideile privind suportul istoric, pedagogic și etic al necesității reorganizării învățământului din Transilvania l-au frământat adânc pe O. Ghibu, care și-a elaborat la Jena teza de doctorat cu titlul: *Utracvismul modern. O cercetare în lumina pedagogiei și a politicii școlare, cu deosebită considerare la Ungaria*. De asemenea, în perioada când Onisifor Ghibu se afla la Jena pentru elaborarea tezei de doctorat, el a scris studiul *Proceduri greșite în reforma învățământului primar din Transilvania*. Prin acest studiu, tânărul pedagog O. Ghibu ia poziție fermă, argumentată științific și etic, împotriva legii Appony ce urma să intre în vigoare în anul 1910, dar care din 1909 își puna deja amprenta asupra planului de învățământ pentru ciclul primar, prin intermediul unei comisii special formate, care acționa în Transilvania.

Din cele de mai sus, rezultă că încă de la început ideea directoare a tuturor acțiunilor promovate de O. Ghibu în domeniul organizării instituțiilor școlare din Transilvania este aceea a fundamentării și dezvoltării unui învățământ național, susținând cu argumente indubitabile necesitatea predării în limba română și necesitatea luptei neobosite împotriva politicii reacționare de deznaționalizare promovate de legea Appony.

În chip firesc, în cadrul Secției școlare a ASTREI, O. Ghibu (1911a, 1911b, 1912, 1913, 1914, 1916) pune accentul pe organizarea învățământului primar în limba română, problemă complexă, pe care el a abordat-o cu multă competență și înaintea de a activa la ASTRA, prin teza de doctorat și prin alte studii, cum este, de exemplu, și cel apărut în anul 1909, în câteva numere ale gazetei „Tribuna” din Arad, cu titlul: *Părerii cu privire la o nouă fundamentare a învățământului primar*. În concepția lui Ghibu, școala primară – prin funcția de alfabetizare și prin funcțiile instructiv-educative – trebuie să fie în primul rând o „pepinieră de cultură națională”. Școala primară își atinge obiectivele numai dacă este întemeiată pe realitățile specifice poporului, pe învățarea și valorificarea limbii materne, a istoriei și geografiei patriei, cu mijloace de promovare a culturii naționale. Cererea insistentă a românilor din Transilvania de a avea școală în limba lor națională – scria O. Ghibu – „nu este o chestiune de ordin pur sentimental sau de încăpățănare, și nici o chestiune de șovinism național, ci este o lege naturală, pentru noi, ca și pentru orice popor” (Ghibu, 1977, p. 259).

Unul dintre obiectivele importante ale învățământului din Transilvania era elaborarea manualelor în limba română. Între anii 1912–1914, la inițiativa lui O. Ghibu, prin secția școlară a ASTREI, s-au luat măsuri pentru elaborarea manualelor în limba română, absolut necesare. În acest sens, s-a întreprins o anchetă și s-a realizat un material de sinteză pe baza următoarelor întrebări adresate tuturor școlilor transilvănene: a) lista manualelor pe care le folosesc la diferite materii de învățământ; b) lista manualelor necorespunzătoare, pe care – din lipsa altora – le folosesc; c) lista manualelor care lipsesc; d) declarația particulară a fiecărui profesor: la ce manual lucrează sau la pregătirea cărui manual s-ar angaja.

Prin contribuția lui O. Ghibu s-au perfecționat abecedarele și cărțile de citire în limba română, iar ASTRA a tipărit și a distribuit gratuit în mii de exemplare abecedarul lui I. Bota și I. Ciorănescu, premiind intelectualii satelor care s-au evidențiat în munca de alfabetizare. Abecedarele pentru analfabeți au fost special alese pentru a fi supuse unor concursuri instituite în cadrul ASTREI, care subvenționa și tipărirea acestora, precum și a altor manuale. Dar, desigur, după cum remarca și Octavian Goga, alfabetizarea nu era un scop în sine, ci un mijloc pentru a „angaja Asociațiunea la o operă de popularizare a noțiunilor culturale în masele populare de la sate și de a le atrage în cercul preocupărilor ei” (Goga, 1911, p. 351). Pentru atingerea scopurilor la care se referea și Octavian Goga, ASTRA editează „Biblioteca populară”, ziarul popular „Țara noastră”, precum și „Biblioteca tineretului”, aceasta din urmă fiind îngrijită cu competență, începând din 1912, de O. Ghibu. Toate aceste acțiuni de alfabetizare și culturalizare a românilor transilvăneni relevau dorința fierbinte a membrilor ASTREI, între care O. Ghibu se afirma în chip viguros, de a contribui la propășirea spirituală și materială a poporului.

Un obiectiv de seamă urmărit cu tenacitate de O. Ghibu, realizat în bună parte între anii 1913–1914, l-a constituit unirea întregului corp didactic din Transilvania,

indiferent de confesiune, „sub scutul Asociațiunii”, pentru întărirea sistemului de apărare a școlii împotriva politicii de deznaționalizare a românilor, promovată de guvernul Ungariei. Totodată, prin aceasta se asigura o mai bună coordonare a întregului învățământ sub unghiul organizării, al obiectivelor și conținutului, cât și o mai mare unitate a învățătorilor și profesorilor români în munca de răspândire a științei și culturii în rândul maselor populare. În același timp, prin intermediul Secției școlare a ASTREI, se realiza mult mai ușor un sistem unitar de perfecționare a corpului didactic de la toate nivelurile învățământului. După cum rezultă din Rapoartele anuale ținute în ședințele Secției școlare în cursul anilor 1912–1914, O. Ghibu a depus eforturi susținute pentru concentrarea tuturor învățătorilor și profesorilor de ambele confesiuni în cadrul ASTREI. În aceste Rapoarte, el insistă asupra următoarelor probleme: a) necesitatea unificării planului de învățământ din școlile românești de aceeași categorie din întreaga Transilvanie; b) unificarea manualelor școlare și editarea lor; c) necesitatea unificării terminologiei școlare; d) sporirea eficienței învățământului printr-o mai strânsă legătură între învățători și profesorii din gimnaziu; e) necesitatea reformei învățământului secundar; f) importanța socio-culturală a activităților extrașcolare ale învățătorilor și profesorilor, desfășurate sub auspiciile ASTREI.

O. Ghibu arăta că „în cadrele ASTREI încap toți profesorii, care trebuie să lucreze cu tot devotamentul în toate direcțiile utile pentru o înaintare reală a neamului nostru ce așteaptă mult o dreaptă sărbătoare” (Ghibu, 1913, p. 11).

2. Perioada 1915–1918 a activității lui O. Ghibu în cadrul ASTREI se caracterizează prin combaterea în continuare a legii Appony și propagarea ideii că școala trebuie să se implice activ în munca perseverentă pentru trezirea conștiinței naționale a tineretului, a maselor populare în general, cu scopul realizării unirii Transilvaniei cu patria mamă. În acest sens, O. Ghibu considera că școala națională este un cadru socio-cultural de învățare, de muncă și luptă neobosită pentru apărarea ființei naționale și realizarea Marii Uniri.

Onisifor Ghibu acorda școlii o mare importanță educării și dezvoltării personalității viitorului cetățean-patriot. În concepția sa, care poartă pecetea unei gândiri sistemice, pentru ca școala să dea rezultate bune din punctul de vedere al educației și al bunului mers al societății, în programele diferitelor obiecte de învățământ trebuie incluse aspecte cu caracter cetățenesc și patriotic. O. Ghibu privea obiectivele și dimensiunile educației într-o strânsă interrelație și întrepătrundere, astfel încât prin sistemul activităților școlare să se cultive la tineri sentimente patriotice, emoții și sentimente morale, cognitive și estetice, învățământul legându-se permanent de viață.

Înainte de 1918, O. Ghibu a fost conștient de faptul că în Transilvania, cu excepția școlii și bisericii – ca singurele instituții românești –, nicio altă instituție nu concursa în sens pozitiv la educarea tineretului român, chemat să lupte și el pentru realizarea unirii cu patria mamă. Tocmai de aceea, prin articolele publicate în presa vremii, prin lucrările pedagogice și prin acțiunile de organizare și orientare a conținutului învățământului, O. Ghibu exprima o concepție aproape iluministă

despre rolul școlii în societate. După realizarea Marii Uniri de la 1918, când poporul și-a făurit statul național unitar, O. Ghibu susținea în mod frecvent că școala trebuie să răspundă solidar cu ceilalți factori (familie, presă, radio, administrație, armată, justiție) de educația tineretului în spiritul dragostei față de țară și popor și pentru educarea întregii națiuni, pentru progresul acesteia (Ghibu, 1925b, 1940; Ghibu și Mateiu, 1919).

3. În perioada decembrie 1918-aprilie 1920, O. Ghibu a condus opera vastă de organizare a învățământului românesc de toate gradele din Transilvania. Mai ales în perioada cât a activat în Consiliul Dirigent (1919–1920), O. Ghibu și-a îndreptat eforturile spre organizarea învățământului de stat, în vederea asigurării „unității culturale naționale”. El a contribuit efectiv la reorganizarea întregului învățământ transilvănean, înființând numeroase școli, mai ales licee în limba română, având însă grijă să nu se încalce drepturile populației maghiare la școală în limba maternă.

De asemenea, este de remarcat orientarea lui O. Ghibu spre un învățământ realist-practic (agricultură, zootehnie, minerit, prelucrarea lemnului etc.), capabil să asigure pregătirea cadrelor necesare economiei naționale. Și înainte, dar mai ales după 1918, O. Ghibu a urmărit cu tenacitate înființarea în Transilvania a unor școli românești de meserii. Conștient de necesitatea legării școlii de cerințele prioritare ale vieții social-economice, el a militat pentru întemeierea și dezvoltarea unui învățământ profesional și tehnic și pentru o largă acțiune de propagandă profesională pentru orientarea elevilor spre diferite meserii din domeniul industrial, agro-zootehnic, comercial etc. (Ghibu, 1925a, 1925b; Ghibu și Mateiu, 1919).

În această perioadă, O. Ghibu a avut o contribuție importantă la înființarea Universității Daciei Superioare. Într-adevăr, documentele vremii consemnează elanul patriotic și spiritul organizatoric de care a dat dovadă pedagogul-militant, alături de alți oameni de știință și cultură, care în 1919 au reușit să edifice Universitatea română din Cluj. Menționăm faptul că încă de la începutul înființării Universității din Cluj, O. Ghibu a fost numit în *Comisiunea universitară* (la 3 iulie 1919), fiind titularul catedrei de pedagogie și director al seminarului pedagogic. Având aceste funcții de conducere, O. Ghibu a acționat pentru îmbogățirea și transpunerea în fapt, la un nivel superior, a multora dintre ideile și principiile pedagogice experimentate de el și valorificate cu succes, în anii anteriori, în învățământul preuniversitar, prin intermediul secției școlare a ASTREI.

4. A patra perioadă a activității lui O. Ghibu în cadrele ASTREI este cuprinsă între aprilie 1920 și anul 1927.

În această perioadă, O. Ghibu a fost numit la 7 mai 1926 „comisar” al Astrei pentru propaganda culturală în Basarabia, printr-un decret semnat de Vasile Goldiș, Octavian Rusu și Romul Simu, din partea Comitetului Central al Asociațiunii. La 1 iulie 1926, sub coordonarea lui O. Ghibu a apărut „ziarul național independent” *România nouă*, pentru a servi noilor obiective culturale din această provincie românească.

După anul 1927, în mod treptat au fost întrerupte legăturile pedagogului de la Universitatea din Cluj cu Asociațiunea care avea sediul la Sibiu. Totuși, în acești ani, O. Ghibu a activat ca președinte al Secției școlare a ASTREI (din anul 1922), contribuind în continuare la organizarea și perfecționarea învățământului din Transilvania. Totodată, el s-a străduit să contribuie la reorganizarea ASTREI, propunând să se mute cu sediul la Cluj, oraș care era centrul cultural și științific al Transilvaniei, menținând și promovând legăturile Universității „Regele Ferdinand” cu ASTRA mai ales prin „Extensiunea universitară”.

Onisifor Ghibu, ca semnatar al actului de constituire a Asociației „Extensiunea universitară”, înființată în 28 octombrie 1924, și ca membru activ al acesteia, a contribuit la strângerea legăturilor dintre universitarii clujeni și ASTRA. Astfel, „Extensiunea universitară” a lansat un apel directorilor de școli secundare și revizorilor școlari pentru a lua inițiativa pregătirilor locale în vederea expunerii unor cicluri de conferințe, solicitându-se și sprijinul ASTREI, căreia i s-a oferit colaborarea. Exprimându-și unele opinii cu privire la reorganizarea comună a ASTREI și a „Extensiunii universitare”, O. Ghibu propune, de exemplu, ca ASTRA să se organizeze mai sistematic, mai întâi la orașe, iar membrii ei să fie instruiți prin revista săptămânală și prin dezbateri ale problemelor de bază. În același timp, O. Ghibu propune ca „Extensiunea universitară” să organizeze mai multe seminarii cu diferiți specialiști din orașe pentru a-i perfecționa profesional, ridicându-le nivelul cunoștințelor și contribuind, astfel, la optimizarea activității lor (Ghibu, 1925a). Sesizăm în această propunere preocuparea lui Ghibu pentru realizarea unor forme eficiente de învățământ postuniversitar și de perfecționare a diferiților specialiști.

Mulți dintre universitarii clujeni, în rândul cărora O. Ghibu s-a remarcat mereu, au desfășurat o intensă activitate de popularizare a științei și culturii, prin intermediul unor conferințe și prin publicistică, grupându-se și în cadrele ASTREI. În acest mod, preocupările profesorilor de la Universitatea Daciei Superioare, înființată în 1919, au trecut dincolo de zidurile instituției academice, cu real folos pentru populația din Transilvania și din întreaga țară.

O. Ghibu a fost mereu preocupat de difuzarea științei și culturii în toate provinciile românești, mai ales în rândul tineretului, promovând totodată și o „pedagogie națională”. Evoluția secțiilor literare și științifice ale ASTREI a fost analizată de O. Ghibu (1925c, p. 223–229), prilej cu care remarcă următoarele: „Asociațiunea noastră [...] este prima și cea mai veche societate culturală românească din toate provinciile locuite de neamul nostru [...] Asociațiunea noastră, oricât ar fi putut părea regionalistă prin atributul de «transilvăneană», care i se impusese, voia, de fapt, să fie a tuturor românilor, atât prin problemele cari și le luase asupra sa cât și prin oamenii pe care și-i grupase în jurul său [...] Astfel, ea deveni o promotoare a solidarității naționale și o răspânditoare a culturii în masele largi ale poporului – operă pe care nicio academie nu ar fi fost în stare să o facă. Și dacă ea a renunțat de a deveni o Academie de științe, a căutat în schimb totdeauna

să se mențină la un nivel cultural și științific remarcabil, năzuind să aibă neapărat în serviciul său acele organe speciale pe cari le găsim numai la academii și cari erau secțiile științifice-literare, menite a îndeplini aci un rol intermediar de o însemnătate indiscutabilă.”

Asociațiunea ASTRA i-a recunoscut Academiei Române statutul de cel mai înalt for științific al tuturor românilor și, după cum menționa Matei (1986, p. 172), „a contribuit prin numeroșii săi membri proveniți din Transilvania, nu numai la constituirea ei, ci și la orientarea și desfășurarea activității științifice și culturale. [...] Atitudinea pozitivă a Asociațiunii față de Academia Română trebuie înțeleasă în primul rând prin factori de ordin politic, prin aspirația tuturor românilor la realizarea unității politice și culturale, luptă în care nu-și găseau justificarea nici tendințele de izolare, nici ambițiile regionale, oricât de merituose ar fi fost ele, exigențe și priorități pe care prestigioasa instituție culturală transilvană – spre cinstea ei – le-a înțeles și respectat.”

În încheierea acestei sinteze, putem spune cu deplin temei că Onisifor Ghibu și-a consacrat întreaga viață, toată știința, arta pedagogică și puterea de muncă și luptă pentru realizarea unei educații naționale, patriotice a tinerilor transilvăneni, prin intermediul sistemului de învățământ în limba română, pe care l-a conceput de pe poziții științifice și democratice și la a cărei organizare și perfecționare a contribuit din plin, începând cu ciclul primar și culminând cu învățământul universitar, participând cu multă însuflețire la înființarea Universității Daciei Superioare din Cluj.

În bogata sa activitate, O. Ghibu s-a condus în mare măsură după ideile rostite cu prilejul Adunării jubiliare prilejuite de împlinirea a 50 de ani de la înființarea ASTREI: „Pentru neamul nostru românesc ASTRA a fost o binecuvântare. Această instituție a ajutat la păstrarea specificului românesc și la întărirea solidarității naționale. De la înființarea ei, ASTRA a devenit o cetate a solidarității naționale și un focar de educație națională [...], a fost cel mai perfect instrument de închegare și înnobilare sufletească națională.” Această Asociațiune – spunea Ghibu – „a dovedit că românii sunt în stare nu numai să conceapă, prin ei înșiși, lucruri mari în domenii superioare de interes obștesc, ci să le realizeze treptat, cu energie crescândă, umplându-le, clipă de clipă, de un conținut tot mai bogat și mai valoros [...]. Acest examen a mai dovedit că nicio putere de pe lume nu a fost și nu va fi în stare să-i clatine pe români de la ideea națională, dusă până la ultimele concluzii ale ei, începând cu dragostea de limbă, de literatură, de pământ, de neam și până la concepția sublimă a misiunii istorice a întregii națiuni române în acest colț de lume” (Ghibu, 1939, p. 5–7). Asemenea idei și principii de viață au fost trăite cu pasiune de O. Ghibu, alături de mulți intelectuali transilvăneni, punându-le cu responsabilitate la temelie unor instituții formatoare de știință și de civilizație, muncind și militând neobosit pentru progresul social-economic și cultural al națiunii române.

BIBLIOGRAFIE

- Ghibu, O. (1911a). *Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar și la educația populară*. Sibiu: Tipografia Arhidiecezană.
- Ghibu, O. (1911b). *Despre educație*. Sibiu: Tipografia Arhidiecezană.
- Ghibu, O. (sub pseudonimul „Un dascăl din Ardeal”). (1912). *Cum s-ar putea asigura viitorul școlii românești din Ungaria (Reflexiuni și adăugiri)*. Arad: Institutul tip. Nichitin.
- Ghibu, O. (1913). *Chestiunea concentrării profesorilor români sub scutul „Asociațiunii”*. Sibiu: Tipografia Arhidiecezană.
- Ghibu, O. (1914). *Chestiunea manualelor în școlile noastre secundare*. Sibiu: Tipografia Arhidiecezană.
- Ghibu, O. (1916). *Din istoria literaturii didactice românești*: I. *Bucoavnele*. II. *Abecedarele din Transilvania*. III. *Cărțile de citire din Transilvania*. București: Academia Română.
- Ghibu, O. (1925a). „Astra” și „Extensiunea universitară”. *Adevărul*, XXXVIII, nr. 12836, 17 octombrie, p. 1–2.
- Ghibu, O. (1925b). *Cea dintâi statistică a învățământului din România întregită*. Biblioteca socială și economică, nr. 4. Cluj: Tipografia Lapkiadó.
- Ghibu, O. (1925c). Evoluția secțiilor literare și științifice ale Astrei. (La un popas). *Transilvania*, XXXVII, nr. 7–8/ iulie-august, p. 223–236.
- Ghibu, O. (1939). *Un vechiu focar de educație națională: Asociațiunea Astra*. Cluj: Institutul de arte grafice „Ardealul”.
- Ghibu, O. (1940). *Prolegomena la o educație românească*. Vol. I. București: Tipografia Cultura Românească.
- Ghibu, O. (1977). „Părerii cu privire la o nouă fundamentare a învățământului nostru primar.” În O. Ghibu, *Pentru o pedagogie românească. Antologie de scrieri pedagogice* (Capitolul „Puncte de plecare în construirea unei educații naționale”, p. 43–52), București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Ghibu, O., & Mateiu, I. (1919). *Decret (13869/1919) privitor la reorganizarea învățământului primar de sub autoritatea Consiliului Dirigent român al Transilvaniei*. Sibiu: Tipografia Carpați.
- Goga, O. (1911). Mijloacele de propagandă literară și culturală ale «Asociațiunii» și dezvoltarea lor, *Transilvania*, XLII, nr. 4/ iulie-august, p. 349–392.
- Matei, P. (1986). *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) și rolul ei în cultura națională (1861–1950)*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.